

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi. Plan pitää tärkeänä, että valtioneuvosto pyrkii edistämään aktiivisesti demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa. Erityisen tärkeänä pidämme tavoitetta vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta sekä työskennellä eriytymiskehityksen torjumiseksi. Samaan aikaan kannamme huolta siitä, että yhteiskunnallinen osallistuminen kasautuu myös tulevaisuudessa hyväosaisille. Eriytymiskehityksen torjumiseksi ja heikommassa asemassa olevien osallisuuden varmistamiseksi tarvitaan osaamista, aidolla ja mielekkäällä tavalla osallistavia mekanismeja sekä tukea.

Suomeen muuttaneilla on erityisen suuri riski jäädä demokraattisen osallistumisen ulkopuolelle eriarvoistavien rakenteiden ja tiedon puutteen seurauksena. Viime aikoina Planin maahanmuuttajatyön toiminnassa mukana olevat nuoret ovat tuoneet esille, että yhteiskunnallinen osallistuminen on vaikeutunut entisestään kärjistyneen keskusteluilmapiirin, lisääntyneen rasismien ja poliittisen vastakkainasettelun seurauksena. Nämä ilmiöt vaativat huomiota ja konkreettisia toimenpiteitä kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Kansalaisjärjestöjen rooli jää periaatepäätöksessä ohueksi ja järjestöjen työ tulisi huomioida nykyistä paremmin. Suomessa on monipuolinen ja aktiivinen kansalaisjärjestökenttä. Järjestöt edistävät ja kehittävät demokratiaa mm. ottamalla kantaa ja vaikuttamalla yhteiskunnallisiin kysymyksiin sekä vahvistamalla kansalaisten yhteiskunnallista aktiivisuutta ja demokratiaosaamista.

Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä on merkittävästi heikennetty nykyisen hallituksen kauden aikana mm. rahoitukseen kohdistuneilla leikkauksilla. Turvaamalla kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset, rahoittamalla järjestöjen toteuttamaa demokratiakasvatusta ja ottamalla

järjestöt mukaan valmisteluun vahvistetaan järjestöjen monipuolisen, rakentavalla tavalla kriittisen ja arkisissa kohtaamisissa karttuneen osaamisen tuoma lisäarvo päätöksenteossa.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Haastattelimme toiminnassamme mukana olevia nuoria ja kysyimme, miten nuorten kiinnostusta vaaleihin ja äänestämiseen kannattaisi lisätä. Heidän puheenvuoroissaan esiin nousivat erityisesti seuraavat teemat:

1. Tietoisuuden lisääminen ja selkeän viestinnän merkitys

Nuorille tulisi kertoa yksinkertaisesti, mutta kattavasti, miten äänestäminen vaikuttaa heidän elämäänsä. Tietoisuutta päätöksenteon rakenteista ja äänestämisen merkityksestä tulisi lisätä esimerkiksi kouluissa, sosiaalisessa mediassa ja vaalikampanjoiden kautta.

Erytisesti nuorille tärkeät aiheet, kuten opintotuki ja ilmastokriisi, olisi nostettava esiin viestinnässä, jotta päätösten vaikutukset heidän arkeensa konkretisoituvat.

2. Poliitiikan ja vaalien lähestyttävyyys

Päätöksentekoa tulisi tehdä ymmärrettävämmäksi esimerkiksi vähentämällä monimutkaista kieltä ja käyttämällä selkeää, arkista kieltä.

Vaalikeskustelun teemat tulisi kytkeä nuorten arkeen, esimerkiksi osoittamalla, miten äänestyspäätökset vaikuttavat koulutukseen, harrastuksiin tai muihin nuorten kannalta keskeisiin asioihin.

Olemme toiminnassamme huomanneet, ettei vaaleihin liittyvä viestintä tavoita niitä nuoria, jotka tarvitsevat eniten tukea äänestämiseen, mm. maahan muuttaneita nuoria. Vaaleihin liittyvää tietoa tulisi tarjota toiminnallisesti ja kiinnostavasti niissä paikoissa, joissa nuoret viettävät paljon aikaa. Esimerkiksi järjestöjen tarjoamat toiminnalliset vaalikokonaisuudet kouluissa voivat tarjota tähän ratkaisun, mutta vaativat lisää rahoitusta.

3. Osallistaminen ja käytännön kokemukset

Nuorten tulisi päästä tutustumaan päätöksentekoon, kuten vierailuihin eduskuntaan tai kaupungintalolle, jotta he ymmärtäisivät paremmin vaikuttamisen mekanismeja.

Varjovaalit ja simulaatiot tarjoavat konkreettisia tapoja tutustua äänestämiseen, mikä voi lisätä kiinnostusta tuleviin vaaleihin.

3. Sosiaalisen median ja tapahtumien hyödyntäminen

Sosiaalisessa mediassa tulisi tehdä nuorille suunnattuja mielenkiintoisia kampanjoita, joissa painotetaan äänestämisen merkitystä. Somekampanjat ja huomiota herättävät infopostaukset voivat lisätä tietoisuutta ja tavoittaa nuoret tehokkaasti.

Nuorille suunnattujen vaalitapahtumien ja keskustelutilaisuuksien järjestäminen tarjoaa paikkoja, joissa nuoret voivat oppia ja osallistua matalalla kynnyksellä.

4. Esimerkkien ja keskustelujen tärkeys

Aikuisten esimerkki ja avoimet keskustelut nuorten kanssa ovat tärkeitä. Nuoria tulisi kuunnella ja rohkaista tuomaan esiin omia mielipiteitään.

Tietoa siitä, että yhdenkin äänen merkityksellä voi olla suuri vaikutus, tulisi korostaa vaaleihin liittyvässä viestinnässä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,**
- **äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,**
- **kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,**

- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

-

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Periaatepäätöksessä tulisi huomioida vahvemmin kansalaisjärjestöjen ja niiden kattojärjestöjen, erityisesti Allianssin tekemä, nuoriin kohdistuva demokratiakasvatustyö. Esimerkiksi Allianssin politiikkaviikot ja Nuorten vaalit sisältävät selkokielisiä materiaaleja, jotka tukevat nuorten poliittista kiinnostusta ja valmiuksia antaa oman äänensä tulevaisuuden vaaleissa. Vuonna 2024 Nuorten presidentinvaaleissa annettiin 94 456 ääntä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Nuorisovaltuustojen aseman vahvistaminen kunnissa ja hyvinvointialueilla on tärkeä toimenpide, mutta on oleellista huomioida, että nuorisovaltuustoihin osallistuu lähtökohtaisesti hyväosaisia nuoria. Nuorisovaltuustojen aseman vahvistaminen ei auta purkamaan osallisuuden kasautumista. Niiden lisäksi tarvitaan nuorten näkökulmasta mielekkäitä ja riittävän hyvin resursoituja mekanismeja, joiden kautta heikommassa asemassa olevien ääni saadaan kuuluville ja osaksi päätöksentekoa.

Useimmat kuntien, kansalaisjärjestöjen ja oppilaitosten tarjoamat osallistumisen muodot eivät ole saavutettavia maahanmuuttajille – esimerkiksi nuorisovaltuustot ja nuorten vaikuttajaryhmät vaativat usein vahvaa suomen kielen taitoa ja yhteiskunnallisia tietoja.

Maahanmuuttajille on myös tarjolla hyvin vähän yhteiskunnallista tietoa selkokielellä tai omalla ensikielellä. Olemme huomanneet toiminnassamme, että hiljattain maahan muuttaneet nuoret eivät ole usein saaneet lainkaan tietoa esimerkiksi nuorisovaltuustoista, oppilaskunnista, järjestöistä ja puolueista. Nuoret tarvitsevat enemmän selkokielisiä ja turvallisia paikkoja, joissa he voivat oppia erilaisista osallistumisen muodoista, jotta heillä on paremmat valmiudet osallistua nuorisovaltuustoihin.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Lapsilla ja nuorilla on lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan oikeus osallistua yhteisöjen ja yhteiskunnan rakentamiseen ikätasonsa mukaisesti. Varhaislapsuudessa saadut kokemukset omaan ympäristöön vaikuttamisesta rohkaisevat yhteiskunnalliseen osallistumiseen myös myöhemmällä iällä. Tästä syystä lasten osallisuuden tukeminen tulee aloittaa jo varhaiskasvatuksessa.

Osallistumisen mahdollisuuksien tulee laajentua samalla, kun lapsen elinpiiri laajenee. On tärkeää varmistaa, että mahdollisuudet toteutuvat myös niiden lasten kohdalla, jotka kohtaavat yhteiskunnallisia esteitä osallistumisessaan. Tällaisia esteitä voi muodostua esimerkiksi huono-osaisuuden, vammaisuuden tai kielitaidon puutteen seurauksena. Kun lapset ja nuoret kutsutaan mukaan vaikuttamaan asioihin, tulee varmistaa, että heillä on riittävä tuki, tiedot ja kyvyt vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Kuulluksi tuleminen on osallisuuden minimivaatimus, eikä se yksinään rakenna valmiuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Sen lisäksi lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus tehdä aloitteita ja suunnitella, toteuttaa sekä arvioida itselleen tärkeitä prosesseja. Tämä edellyttää kehittyneitä ja hyvin resursoituja mekanismeja, jotka mahdollistavat mielekkään, ikätason mukaisen osallistumisen ja tiedon saannin prosessin eri vaiheissa.

Periaatepäätöksen luonnoksessa mainitaan, että hallitus edistää yhteiskunnallista vuoropuhelua. Vuoropuhelu painottuu usein pyöreän pöydän keskusteluihin, jolloin haavoittuvilla ryhmillä ei ole aitoa matalan kynnyksen mahdollisuutta tuoda esille omia näkemyksiään. Muistutamme, että eri vähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä on yhteiskunnan kannalta merkittävää tietoa esimerkiksi syrjinnästä, kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta, osallistumisen esteistä ja erilaisista yhteisöistä.

Kannustamme myös laajempaan, lapsia ja nuoria osallistavaan, lapsivaikutusten arviointiin päätöksenteon eri tasoilla sekä osallisuuden toteutumista kuvaavien mittarien (esim. THL tai Kentauri) hyödyntämiseen osallistavien mekanismien suunnittelussa ja arvioinnissa.

Kehotamme edelleen hyödyntämään järjestöjen vahvaa osaamista lasten ja nuorten osallisuuden varmistamisesta sekä tukemaan Allianssin Nuorten politiikkaviikkoja ja Nuorten vaaleja, sillä ne tarjoavat erinomaista materiaalia nuorten äänestysaktiivisuuden tukemiseen.

Nuorten näkemyksiä yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja vaikuttamisesta

Haastattelimme toiminnassamme mukana olevia nuoria ja kysyimme, mikä olisi heille paras vaikuttamisen tapa. Nuorten ajatuksista voidaan nostaa esiin seuraavat pääteemat:

1. Osallistuminen järjestötoimintaan ja yhteiskunnalliseen aktivismiin

Nuoret pitävät järjestöihin, nuorisovaltuustoihin ja opiskelijakuntiin osallistumista tehokkaana tapana vaikuttaa. He mainitsevat myös vapaaehtoistyön, mielenosoitukset ja paneelit mahdollisuuksina tuoda esiin mielipiteitään ja tehdä muutoksia yhteiskunnassa.

2. Keskustelut päättäjien ja vaikuttajien kanssa

Suora vuorovaikutus päättäjien kanssa nähdään tärkeänä. Nuoret toivovat avoimia keskustelutilaisuuksia, kokouksia ja paneeleja, joissa heidän näkemyksensä huomioidaan ja otetaan vakavasti. Lisäksi he korostavat tiedotuksen ja keskustelun merkitystä päätöksenteossa.

3. Mielipiteen ilmaisu ja median hyödyntäminen

Kirjoittaminen (esim. mielipidekirjoitukset), sosiaalisen median käyttö ja monenlaiset viestintäkanavat koetaan keskeisiksi tavoiksi vaikuttaa. Nuoret uskovat, että mielipiteiden esiin tuominen julkisesti voi lisätä tietoisuutta ja herättää keskustelua.

4. Anonyymit kyselyt ja matalan kynnyksen osallistuminen

Nuoret arvostavat matalan kynnyksen tapoja osallistua, kuten kyselyitä, joiden avulla mielipiteet voidaan helposti välittää eteenpäin. Tärkeänä pidetään, että vastauksia oikeasti kuunnellaan ja niillä on vaikutusta.

5. Henkilökohtaiset valinnat ja pienet teot

Myös arjen valinnoilla, kuten kulutuskäyttäytymisellä tai keskusteluilla ystävien kanssa, koetaan olevan merkitystä. Osa nuorista kokee voivansa vaikuttaa pienillä teoilla, kuten sosiaalisen median keskustelujen kautta.

Havaitsemiamme yleisiä haasteita nuorten demokraattisessa osallistumisessa

- Koulujen demokratiaa, ihmisoikeuksia ja oikeusvaltiota käsittelevät sisällöt jäävät etäiseksi nuorten arjessa.

- Vaaleja ja yhteiskunnallisia tapahtumia koskeva tieto ei saavuta nuoria, eikä sitä ole tehty riittävän houkuttelevaksi nuorille.

- Nuoret hyödyntävät sosiaalista mediaa yhä enemmän tiedonlähteenä myös demokratiaa koskevissa sisällöissä – tarve mediakasvatukselle sekä luotettavan tiedon saamiselle sosiaalisessa mediassa kasvaa.

- Nuorten mielenterveyden ja hyvinvoinnin haasteet heijastuvat osallisuuden haasteisiin – kun nuoren arkiset resurssit eivät ole kunnossa, heillä ei ole myöskään resursseja osallistua demokraattiseen yhteiskuntaan.

- Nuoret kokevat usein, että hallinto edistää vain näennäisesti nuorten osallisuutta, eikä aidosti kuuntele nuorten huolia.

Havaitsemiamme haasteita maahanmuuttajien demokraattisessa osallistumisessa

- Lasten ja nuorten kuulemisessa tulee huomioida, että kuulumattomuuden ja osattomuuden kokemukset korostuvat maahanmuuttajien keskuudessa. Arjessa koettu osallisuus ja kuuluvuuden tunteet luovat pohjan yhteiskunnalliselle osallisuudelle. Mikäli lapsi tai nuori ei koe kuuluvuuden tunnetta arjessaan, hän ei usein myöskään osallistu yhteiskuntaan.

- Maahanmuuttajanuorille tarvitaan lisää turvallisempia tiloja, joissa he tulevat kuulluksi matalalla kynnyksellä. Tällaisia tiloja on tärkeä suunnitella yhdessä nuoriso- ja kasvatusalan toimijoiden sekä nuorten kanssa.

- Maahan muuttaneiden osallistuminen ja kuuleminen edellyttää heidän moninaisten lähtökohtiensa ymmärrystä. Moni nuori muuttaa Suomeen maasta, jossa ei ole mahdollisuutta demokraattiseen osallistumiseen ja kansalaisoikeuksiin. Nämä nuoret tarvitsevat usein erityistä tukea omien oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa tunnistamiseen, yhteiskunnallisen osallistumisen keinojen oppimiseen ja oman yhteiskunnallisen äänensä löytämiseen.

- Suurella osalla maahanmuuttajista ei ole äänioikeutta presidentinvaaleissa, europarlamenttivaaleissa ja eduskuntavaaleissa iän ja/tai kansalaisuuden puuttumisen seurauksena. Olemme huomanneet, että nuoret kokevat äänioikeuden puuttumisen usein esteenä yhteiskunnalliselle osallistumiselle. Samalla useat maahanmuuttajat kokevat vähäisen tiedon varassa, etteivät yhteiskunnalliset asiat koske heidän omaa elämäänsä. Monet hiljattain maahan muuttaneet nuoret eivät ole koskaan kuulleet esimerkiksi nuorisovaltuustoista, oppilaskunnista, järjestöistä tai puolueista.

- Maahanmuuttajien osallisuuden edistäminen vaatii lisää tukea ja resursseja, sillä heille on tärkeää antaa riittävää yhteiskunnallista tietoa selkokielellä tai omalla ensikielellä. Lisäksi heitä on tärkeä ohjata ja kannustaa yhteiskunnalliseen toimintaan. Heidät tulee usein kutsua henkilökohtaisesti mukaan, jotta he kokevat olevansa osallisia toiminnassa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**

- jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,
- hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,
- osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.

-

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Demokratiakasvatuksen toteutuksessa tulee huomioida globaali ulottuvuus ja suunnitelmat tulee kytkeä YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin, joihin Suomi on sitoutunut. Demokratiakasvatuksen avulla voidaan merkittävästi edistää kestävän kehityksen tavoitetta 4.7., joka haastaa YK:n jäsenvaltiot luomaan edellytyksiä kasvatukselle, joka edistää muun muassa rauhaa ja väkivallattomuuden kulttuuria, sukupuolten tasa-arvoa, ihmisoikeuksia ja kestävä kehitystä. Demokratiakasvatuksen alalla globaalia näkökulmaa voidaan huomioida esimerkiksi käsittelemällä kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia eri maissa tai tarkastelemalla globaaleja ilmiöitä, kuten ilmastonmuutosta tai eriarvoisuutta. Demokratiakasvatuksen tulisi lisäksi osaltaan tukea yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista, joiden edistäminen on koulutuksen järjestäjän lainmukainen ja opetussuunnitelmaan kuuluva velvollisuus.

Periaatepäätöksessä mainitaan, että hallituksella on tärkeä rooli koulujen demokratiakasvatuksessa ja siihen liittyvien käytäntöjen kehittämisessä. Deliberatiivinen eli puntaroiva demokratiakasvatus tarjoaa vastauksia yhteiskunnallisen polarisaation ehkäisemiseen, avoimeen dialogiin ja osallistumisen vahvistamiseen. Kouluissa toteutettavan deliberatiivisen demokratiakasvatuksen edistäminen vaatii kuitenkin uusia materiaaleja ja dialogisia toimintamuotoja, joita toteutetaan tavallisesta opetuksesta poikkeavilla menetelmillä.

Antirasismien edistäminen on tärkeä nimetä osaksi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta. Nyt rasismi ja syrjintä luovat merkittävän esteen vähemmistöihin kuuluvien ihmisten yhteiskunnalliselle osallistumiselle. Demokratiakasvatuksen ja globaalikasvatuksen edistäminen vaatii, että rasismia ja syrjinnän eri muotoja käsitellään sekä puretaan kaikilla toimialoilla. Lisäksi eri taustoista tulevien nuorten täytyy osallistua demokratian määrittelyyn, jotta voimme kehittää aidosti inklusiivisempaa ja dialogisempaa demokratiaa.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

Kansalaisjärjestöt tulisi tunnistaa merkittävinä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen toimijoina ja oppilaitosten yhteistyökumppaneina. Ne antavat merkittävän panoksen lasten ja nuorten demokratiakasvatukseen ja tukevat nuorten osallistumista myös globaaleita ilmiöitä koskeviin

keskusteluihin ja vaikuttamiseen. Toivommeekin, että demokratiakasvatuksen tavoitteissa tunnustetaan kansalaisyhteiskunnan toimijoiden rooli oppilaitosten kumppaneina. Yhteistyö kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa auttaa lapsia ja nuoria hahmottamaan vaikutus- ja toimintamahdollisuuksiaan yhteiskunnassa, vahvistaen tulevaisuususkoa ja toimijuutta. Kansalaisjärjestöt tukevat nuoria tunnustamaan vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuuksia, paitsi parlamentaarisen järjestelmän kautta, myös omassa arjessa, lähiyhteisössä, yhteiskunnassa ja globaalisti.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,**
- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

Riittävä resurssointi opettajien täydennyskoulutukseen tulee turvata. Järjestäessämme opettajien täydennyskoulutusta kuulemme jatkuvasti palautetta siitä, että oppilaitosten johto ja henkilöstö tarvitsevat edelleen täydennyskoulutusta, ei pelkästään demokratiakasvatuksen sisältöihin vaan myös siihen, että koulun arki ja toimintakulttuuri tukevat oppilaiden osallisuutta ja demokratiataitoja.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle**
- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.**

-

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,
- jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,
- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

-

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,

- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

-

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,
- alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,
- asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,
- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapolitiittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Suomen valtion varoilla toteutetulla kehitysyhteistyöllä vahvistetaan kehittyvien maiden hallintoja ja demokraattisia instituutioita. Paikallisissa hankkeissa tuetaan yhteisöjä kehittämään demokraattista päätöksentekoa ja kansalaisten, erityisesti heikommassa asemassa olevien ihmisten osallisuutta.

Hallituksen historiallisen suuret leikkaukset kehitysyhteistyöhön heikentävät kehittyvien maiden kansalaisten mahdollisuutta toteuttaa demokraattisia oikeuksiaan. Periaatepäätöksen tavoitelinjauksia ei ole mahdollista saavuttaa ilman riittävää kokonaisrahoitusta kehitysyhteistyöhön.

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

Tilannekuva demokratian tilasta Suomessa ja maailmalla on kattava ja oikeansuuntainen, mutta tiiviydessään melko suppea.

Osallisuuden liittyvää eriarvoistumista sivutaan vain lyhyesti, vaikka se on yksi merkittävistä demokratiaa heikentävistä ilmiöistä. Sen taustalla vaikuttaa mekanismeja, joissa yhteiskunnallista valtaa kasautuu jo valmiiksi hyväosaisille, ja heikommassa asemassa olevien mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa heikkenee. Erityisesti tämä koskee maahan muuttaneita, jotka eivät tunne Suomen poliittista järjestelmää, joiden kielitaito rajoittaa osallistumista ja joiden osallisuuden kokemus on valmiiksi heikko tai olematon.

Mahdollisuuksien eriarvoistuminen ruokkii osaltaan epäluottamusta yhteiskunnan instituutioihin ja demokraattiseen päätöksentekoon, ja tarjoaa tilaisuuksia osattomuuden kokemuksesta ammentaville populistisille toimijoille, mikä osaltaan kiihdyttää yhteiskunnallista polarisaatiota. Vakavimmillaan tämä voi johtaa kiinnostuksen lisääntymiseen väkivaltaisten ääriliikkeiden toimintaa kohtaan.

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

3

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

3

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Järventaus Antti
Plan International Suomi